

УДК 7.035(410) «18»:75(045)

Кузнецова І.О., доктор мистецтвознавства
Соломенко А.Г.

Національний авіаційний університет, м. Київ

ІНТЕР'ЄР В ЖИВОПИСІ ВІКТОРІАНСЬКОЇ ЕПОХИ

Кузнецова І.А., Соломенко А.Г. Інтер'єр в живописі вікторіанської епохи. Вивчено та проаналізовано інтер'єр Вікторіанської епохи крізь призму живопису п'ятдесяти англійських художників – реалістів портретного та побутового жанру свого часу. Результати аналізу порівняно з історичними та архівними записами, які були залучені у використаній літературі. Було вивчено декілька видів ілюстративного матеріалу: картини, гравюри, фотографії та літографії. Аналіз показав, що Вікторіанський стиль у інтер'єрі поєднує у собі стилі: готика, бідермаєр, індійський, китайський, японський, класицизм, ампір, бароко, рококо. Інтер'єр насичений орнаментами, скульптурами та різьбленням. Історичні записи надали можливість встановити матеріали, які використовувались у інтер'єрі, уточнити використання меблів.

Ключові слова: інтер'єр, живопис, стиль, меблі, Вікторіанська епоха.

Кузнецова И.А., Соломенко А.Г. Интерьер в живописи Викторианской эпохи. Изучены и проанализированы интерьеры Викторианской эпохи сквозь призму живописи пятидесяти английских художников – реалистов портретного и бытового жанра своего времени. Результаты анализа по сравнению с историческими и архивными записями, которые были вовлечены в использованной литературе. Было изучено несколько видов иллюстративного материала: картины, гравюры, фотографии и литографии. Анализ показал, что Викторианский стиль в интерьере соединяет в себе стили: готика, бидермайер, индийский, китайский, японский, классицизм, ампи́р, барокко, рококо. Интерьер насыщен орнаментами, скульптурами и резьбой. Исторические записи предоставили возможность установить материалы, которые использовались в интерьере, уточнить использования мебели.

Ключевые слова: интерьер, живопись, стиль, мебель, Викторианская эпоха.

Kuznetsova I., Solomenko A. Interior in painting of Victorian era. It has been studied and analyzed Interior Victorian era through the prism of painting by fifty British artists – realist portraiture and genre of his time. The analysis compared with historical and archival records that have been involved in the used literature. It has been studied several types of illustrations: paintings, engraving, photographs and lithographs. Analysis showed that the Victorian style in interior combines style: gothic, biedermeier, indian, chinese, japanese, classicism, empire, baroque, rococo. Interior full of ornaments, sculptures and carvings. Historical records provided an opportunity to establish materials used in the interior; to clarify the use of furniture.

Keywords: interior, painting, style furniture, Victorian era.

Постановка проблеми. Інтер'єр в живописі Вікторіанської епохи відображає предмети та їх розташування. Для відтворення інтер'єру вікторіанського стилю маємо історичне підґрунтя, на основі якого можна створювати стилізації та інтер'єр, адаптований під вимоги людини XXI ст.

Аналіз останніх досліджень. Чернов С. [1] охарактеризував корпусні та м'які меблі, їх конструкцію та матеріали, котрі використовувались у другій половині XIX ст. Седих Е.В. [2] розкрила концепцію дизайну Морріса В., який творив у ту ж епоху. Пікард Л. надала інформацію про меблі, штори, шпалери, матраци, стіни в інтер'єрі Вікторіанського Лондона [3]. С. Келуеуєй описав конструкції вікон, дверей та сходів, характерних для Великобританії XVIII – XIX ст. [4]. Д. Кес надав ілюстративний матеріал англійського бароко, яке мало безпосередній вплив на Вікторіанський стиль [5]. Куоті К., Н. Харса вивчили планування будинку та розміщення мешканців на території маєтку англійців з урахуванням соціальної ієрархії [6]. Соболев Н.Н. охарактеризував представлені у його книзі меблі, виконані у різних стилях. В тому числі ним описані меблі, котрі використовували надалі у Вікторіанську епоху [7]. Незважаючи на достатній об'єм вивченого матеріалу по інтер'єрам і окремим предметам Вікторіанського стилю, в живописі другої половини XIX ст. інтер'єр вивчений недостатньо.

Формулювання цілей статті: визначення особливостей інтер'єру Вікторіанської епохи, які відображаються у живописі свого часу.

Основна частина. Вікторіанський стиль або, як його ще називають «Англійський стиль», народився у другій половині XIX ст. за часів правління королеви Вікторії. В XIX ст. злет технічної промисловості вплинув на розвиток культури. Вікторіанський період поділяють на три етапи розвитку: Ранній, або період Неостилів (1837 – 1855); Середній (1855 – 1870); Пізній, або «Відродження Ренесансу» (1870 – 1901) [8]. Вікторіанський стиль – це стиль готики, бідермаєру, індійського, китайського, японського, класицизму, ампіру, бароко.

Інтер'єри наповнені великою кількістю декоративних елементів: кальянами, вазами, статуєтками, шкатулками, віялами, ширмами тощо. Кожна заможна родина намагалась виразити матеріальні статки через предметне середовище. Різні екзотичні предмети привезені з колоній та дружніх країн. Текстиль: хутро, шовк, оксамит. Меблі слугували не лише як предмети інтер'єру, а як предмети статку. Меблі в Вікторіанському стилі мають характерні ознаки: вони масивні, з великою кількістю різьблення і декору. Кольорова гама меблів складалася з переважно темних відтінків з таких порід дерева, як червоне дерево, дуб, клен, ясен, чорний та сірий горіх. Але у інтер'єрах були також меблі білі та кольорові. Білі меблі декорувались декупажем. Ніжки у стільцях вигнуті, спинки за формою досить різноманітні, від круглих та квадратних до геральдичних. Сидіння стільців та диванів були м'якими, оббивались тканиною та шкірою. Меблі оббиті шкірою, яка прибивалась цвяхами з великими

Надійшла до редакції 15.03.2013

капелюшками. Сидіння меблів розшивались рослинними композиціями (переважно трояндами).

Інтер'єр насичений орнаментами, скульптурами та різьбленням. Орнаменти використовували на шпалерах, текстилі, посуді, клозетах.

Велика увага приділяється картинам, дзеркалам. Їх оформлювали в широкі золочені рами. Також престижним було наявність великої кількості книжок. Їх ставили на видні місця, що вказувало на освіченість сім'ї. Таку ж саму інформацію несла присутність музичних інструментів: піаніно, фортепіано, скрипка, контрабас, банджо, кристалофон. Предмети, які вказували на освіченість, одночасно вказували на матеріальний достаток та на благородність роду, тому що вищу освіту мали право отримувати лише чоловіки знатного роду або священнослужителі.

Для підлоги використовувались такі матеріали: дошки, паркет, кахель, камінь, мармур, лінолеум. Покрыття для підлоги: килими, підлогова тканина, циновки.

Інтер'єр Вікторіанської епохи можемо спостерігати не лише на фотокартках, а й переважно на картинах в живописі, інтер'єр яких відтворено на задньому плані. На картинах французького художника, який працював у Англії, Жак Жозеф Тіссо (Джеймса Тіссо) (1836 – 1902 рр.) можна побачити інтер'єр англійців Вікторіанської епохи, відтворення побуту, форм меблів та певних традицій у розташуванні меблів. Тіссо підкреслює інтер'єр Вікторіанської епохи заможних англійців, цікавість до японської та китайської культури. Це показано на картинах: «Молоді жінки дивляться на японський предмет» (1869 – 1870 рр.), «Молода леді Холдинг з японськими предметами» (1865 р.), «Молоді жінки дивляться на японський предмет» (1869 р.), «Алджернон Мойсей Марсен» (1877 р.), «Гамак» (1880 р.). На картині «Хованки» (1880 – 1882 р.) зображено інтер'єр заможної родини, що відображає достаток сім'ї: китайська кераміка, хутро, меблі, оббиті велюром, килими, хутро тварин, дзеркала в широких позолочених рамах, китайські ширми. Всі ці предмети не займають весь простір на полотні, наводячи на думку, що ця картина була написана заради дорогих екзотичних предметів, в яких утопає весь інтер'єр. На картині «Санаторій» (1876 р.), художник знову акцентує увагу на килимі та плетених з лози кріслах та китайському столику. На картині «Знадто рано» (1873 р.) можемо спостерігати інтер'єр банкетного залу, витриманого у світло-бежевій гаммі; стіни декоровані барельєфом; паркетна підлога, кришталева люстра, велике дзеркало в золоченій рамі, а крізь дверний прохід видно сходи з чавунними балюстрадами. На картині «Тихіше! (Концерт)» (1875 р.) можна роздивитися м'які крісла та їх оббивку, а також тумбу коло дзеркала. На картині «Читання новин» (1874 р.) можна побачити складний стіл, кераміку з китайським розписом. «Після бурі» (1876 р.) насичена цінними дрібницями інтер'єру, наприклад, лежак, який нагадує архаїчні форми, та круглий дерев'яний стіл. На картині «Під яблунею» Джорджа Данлопа Лесли (1835 – 1921 рр.) можна побачити Віндзорський стілець. Також спинка цього стільця виглядає з-за спину жінки на картині «Чай» (1894 р.). Такий же зустрічається часто

в інтер'єрах Вікторіанської епохи. На картині «Чай» (1894 р.) на столі зображено китайський фарфор з синім малюнком на білому тлі з пейзажним зображенням.

На картині Лейтона Фредерика (Барона Фредерика Лейтона) (1830 — 1896 рр.) «Читання книги» (1877р.) відтворено, якого значення наділяли предметам Сходу, таким як підставка для книг, вовняний килим, шовкова подушка. Дівчинка сидить у позі «лотосу» — так сидять мусульмани, коли читають Коран.

На картині Артура Джона Елслі (1860 – 1952рр.) «На добраніч» зображено молоду дівчину і дитину, що стоять на дерев'яних сходах. Балюстради різьблені, забіжна сходинок заокруглена. Сходи вкриті червоною доріжкою, які кріплять прутья. У Вікторіанську епоху їх робили з латуні, заліза і навіть срібла. У даному випадку це скоріш за все залізо. Підлогу вкриває килим та шкура леопарда.

Сім'ї аристократії проживали у старовинних маєтках за містом або у престижних районах Лондона. Забезпеченим будинком вважався той, у якому кожне приміщення мало різне призначення. В міських будинках кухня і господарське приміщення були у підвалі. Їдальня зазвичай на першому, вітальня на другому поверсі, спальня та кімната батьків на третьому, дитяча і спальні дітей на четвертому поверсі, кімнатки прислуги під дахом.

На картині Чарльза Бартона Барбера (1845 — 1894) «Маленька дівчинка та її шелті (Дівчинка з шелті)» (1891 р.) чудово зображений дерев'яний стілець стилю Бідермайер, оббитий коричневим велюром. Стіну обклеєно шпалерами з жовтим рослинним орнаментом. Низ декоровано дерев'яною панеллю кольору слонової кістки. Також бачимо поєднання білих та темних відтінків меблів. На стінах — картини, а на підлозі лежить килим – предмети статку. Картина «Кошеня та собака проти леопарда» (1887 р.) відображає декорування стін дерев'яними панелями до середини стіни. Велюровий стілець оздоблено цвяшками, що більш характерно для шкіряної оббивки меблів.

Штори могли бути надзвичайно складними. В «Енциклопедії домогосподарства» Уебстера 1844 р. [3,с.210] для скромної спальні в котеджі пропонувалось прибивати занавіски цвяхами до одвірку. Дерев'яну або латунну палку, на котрій висіли штори, ховали під ламбрекенами або за дерев'яний різьблений позолочений карниз. Влітку тяжкі штори змінювали муслінові в велику квітку. Також на вікнах висіли жалюзі, роликові штори з полотна, льону. Такі штори були на пружинному механізмі.

На підвіконнях стояли ящики Варда з екзотичними рослинами, такими як папороть, орхідеї.

Вітальні були переповнені етажерками, шифоньерами, консолями, приставними, журнальними, робочими, простінковими столиками.

На картинах Уолтера Денді Садлера (1854 – 1923) зображуються інтер'єри Вікторіанської епохи, які збагачені меблями стилю бідермаєр, елементи бароко, китайський, японський, класицизм. На його картинах видно, яка велика увага наділялась дзеркалам, картинам, текстилю, посуду і звичайно дорогим меблям. Столи сервіровані так, що у сучасності можна оцінити

це як фуд-дизайн. Скатертини білі та орнаментовані з дорогої тканини, краї яких прикрашені помпонами. Замість скатертини могли використовувати килими. Відкриті полиці демонструють посуд.

В моду ввійшли «арабські» ліжка або ліжка з «половинчастим пологом». Але навіть ліжко без полога мало бути прикрашене декором, підзором та безліччю подушок, останні знаходились на усіх м'яких меблях спальні. Дубові ліжка витіснялись ліжками, зробленими з червоного дерева та горіха.

З берези робились стільниці для умивальника, стільці та столи.

Стільці для спальні рідко виготовлялись з червоного дерева, палісандра та горіха, їх переважно робили з берези, платана, бамбука. Схвалювалось наявність у спальні м'якого крісла або дивану [1,с.104]. Прикрашання стін спальні і вітальні відрізнялось. Стіни вітальні прикрашали парадними картинами, а стіни спальні були прикрашені естампами, літографіями, фотографіями в легких рамах. Стіни вітальні бідняків прикрашались свідоцтвом про шлюб. На каміні стояли фарфорові, керамічні прикраси. Дешеві керамічні фігурки із Стафффордшира часто зображали Вікторію і Альберта, а також політиків, злочинців, генералів, спортсменів, африканського слона, собаки. Особливо користувались попитом фігурки плямистого спанієля.

На вікнах — квіти в горщиках, клітка з співочою пташкою (коноплянка або жайворонок).

Брайтон Рів'єр (1840 – 1920) на картинах «Співчуття» (1878 р.), «Урок читання» (1890 р.) зображає поєднання обшитих стін дерев'яними панелями з килимами. На другій картині килим і шпалери витримані у спільній гаммі, золотавий рослинний орнамент на блакитному тлі. Використовувались килими з коротким ворсом, накладання килима на килим.

У 1840 – 1850-х роках у домах високооплачуваних робітників з'явилися шпалери і килими [3,с.208]. Найдешевшими були шпалери у смужку, квітчасті та з геометричним візерунком (два-три кольори), вони були грубими і занадто яскравими. У 1850-х роках ярд багатокольорових шпалер було виготовлено з двадцяти – тридцяти кольорів.

У 1851 р. на всесвітній виставці були представлені шпалери, які милися та мали назву «санітарні». У продажі вони з'явилися у 1853 р. Після 1850-х р. з'явилися шпалери для дитячих кімнат. У 1853 р. з'явилися дитячі шпалери з зображенням залізної станції, «воєнні» з герцогом Веллінгтоном в оточенні його перемог. Шпалери «Маленькі жебраки», «Архітектурні», «Під мрамур» використовувались для холу і сходів. На шпалерах могли бути зображення полювання на качок, рибальства або ловлі лосося в Шотландії.

У 1862-1864 рр. випустила перше багатокольорове шпалерне зображення маргариток фірма Вільяма Морріса [3]. На наступних шпалерах зображувались на ніжно-зеленому фоні коралові троянди, на котрих сидять блакитні та сині птахи.

Морріс вважав, що будинок, як «гармонійний витвір архітектурного мистецтва увібрав в себе різні види художньої творчості» [2,с.79].

На картинах Джорджа Гудвина Кілберна (1839 – 1924) відтворено, якої великої уваги наділяли оббиванням стін дерев'яними полотнами з геометричними заглибленнями або лінійним декором. Зображали столи та стільці з праніжками. Ніжки декоровані різьбленням, комбінацією форм (циліндричні, квадратні), а також закручені по спіралі. Оббивка меблів: смугаста, рослинний орнамент, однотонні переважно темних кольорів. Картини збагачені складаними меблями, круглими столами з шухлядами. Столи застелені скатертинами, килимами, обшитими по контуру тасьмою, бахромою, торочками, які інколи закривали одну третю довжини ніжок.

Підлога стелиться дошками палубним методом. Паркет вкрито ялинковим методом. Підлога могла вклатись керамічним кахлем з геометричним орнаментом або способом вкладання «шахова дошка».

Платтяна шафа лакованої деревини з відділенням для суконь та двома глибокими шухлядами коштувала п'ять гіней. Ціни на шафу з червоного дерева, або горіха коливались від восьми до вісімдесяти гіней і більше, меблі з горіха були дорожчі.

Великі шафи для одягу все частіше з'являлись у спальнях після того, як люди зрозуміли, що шафа зручніша ніж комод. Опишемо тристулкову шафу. Одне відділення використовувалось для довгих речей, окреме відділення призначене для жакетів та спідниць. Під відділенням для вішалок розташувались шухляди для капелюшків. За третіми дверцятами могли ховатись полиці або шухляди. На дверях шафи висіло дзеркало у весь зріст.

У 1844 р. з'явилась новинка — пружинні матраци. Найкращим ліжком вважалось ліжко з балдахіном на чотирьох стовпчиках. Користувались попитом ліжка складані, що ховались у стінку, та металеві (оскільки в них не заводились клопи).

У Вікторіанську епоху використовували та видозмінювали меблі Єлизаветинської епохи, створивши яковетінський стиль, штучно введений для задоволення потреб вельможної публіки. В будівлі парламенту Пьюджин розробив інтер'єр, який нагадував готичний собор. Вельможі надавали перевагу стилю Людовика XIV: меблі вишукані, позолочені панелі на стінах стеля з гірляндами та фризами.

Лондонська кампанія, що займалась обробкою мрамору в Мілбанку вверх по річці Челсі могла запропонувати клієнтам нові античні урни, колони, бюсти, каміни з білого каррарського і чорного ірландського мрамору. Позаду камінної полиці вішалось дзеркало, а на полицю ставились підсвічники, щоб світло відображалось у дзеркалі, надаючи більшої яскравості. Підсилення яскравості свічки створювали за допомогою склянки води, яка використовувалася як лінза.

Біля каміна стояло відро для вугілля і коцюба, совок, ручний міх та щипці. Відро для вугілля на одинадцять – дванадцять кг. Щоб захиститись від сильного жару, перед каміном ставили декоративний екран, який використовували, коли камін не горів.

Зручні низькі шифоньєри з червоного дерева були популярні за часів правління королеви Вікторії, часто слугували сервантом. Якщо у шифоньєра наставляли

верхню частину, її використовували для зберігання книжок. Для письмових робіт використовували бюро, яке закривалось кришкою, зібраною з тонких планок, шарнірно скріплених між собою. Інтер'єр збагачували підставки для книжок (настільні та у вигляді попітра), приліжкові столики, конторки, столики для гри в трік-трак (нарди) та шахів, пурдоніуми, погрібці для спиртних напоїв тощо.

У спальні стояв умивальник. Він мав вигляд дерев'яного прямокутного столика з раковиною та глеком. Згодом стільниці стали виготовляти з мармуру: спершу з білого, а потім червоного та різних теплих відтінків. По обидві сторони умивальника були вішалки для рушників. Часто стінку над раковиною викладали керамічним кахлем.

На картинах Джорджа Хілліарда Свінстеда (1860 – 1926) зображено інтер'єр з кам'яною підлогою та килимом. Дерев'яними панелями обшиті стіни від підлоги до стелі з метою утеплення та запобігання вологи. На вікнах фіранки закривають їх до половини.

На картині Чарльза Сіллама Ліддердэйла (1830 – 1895) «Спокуса» (1868 р.) дія проходить у кухні, в центрі якої стоїть камін. Підлога мощена червоним кахлем, на якому лежить килимок. У центрі картини — перевернутий стілець, сидіння якого виплетене з лози. На картині «Щастя!» (1859 р.) зображено інтер'єр селян. На задньому плані — величезний камін відкритого типу, а над камином — дерев'яна полиця, на якій розставлені різні дрібниці. Низ полиці завішано тканиною, підлогу вимощено керамічним кахлем. Сидіння стільчика, на якому стоїть глек, нагадує сидіння Віндзорського стільця. Жінка сидить на стільці, спинка якого щільно вкрита різьбленням. Стеля дерев'яна з балками, що є також характерною рисою інтер'єру Вікторіанської епохи.

На картинах Гаррі Брукера (1848 – 1940) видно, якого великого значення надавали вікторіанці стільцям. Цей предмет зустрічається на усіх картинах Брукера. Високі, низькі, з праніжками та без них, з трьома та чотирма ніжками; лавки; складані стільці з масиву деревини та бамбуку. На картинах також помітно, що ніжки вставлялись у круглі отвори в сидінні.

Стіни штукатурили вапняковим тістом. Стару штукатурку знімали, товкли, просіювали, потім змішували з піском та кінським волосом. Вапнякова побілка мала антисептичний і дезодоруючий ефект. Вапняк заливали водою з додаванням клею і на два галони побілки додавали фунт залізного купоросу.

В малозабезпечених домах малюнки до стін кріпили кнопками. На стінах висіли малюнки, торбинки, капелюхи. Гачки та цвяхи слугували як вішалки, забиті в стіни, дверну коробку та дверне полотно. Через усю кімнату були протягнуті мотузки, на яких сушився одяг. Одяг сушили й біля каміну. Низ стін обшивався сосновими та ялинковими дерев'яними панелями через високу вологість.

Томас Бенджамін Кеннінгтон (1856 – 1916) на картині «Вдова та безбатьківщина» (1888 р.) зображає металеве ліжко та темно-коричневий дерев'яний круглий столик на трьох ніжках. Такий столик часто мож-

на побачити на картинах того часу у Джеймса Тіссо, Чарльза Веста Копе, Джорджа Гудвина Кілберна, Уолтера Денді Садлера.

На картині «Відпочинок» (1900р.) приміщення заставлене Віндзорськими стільцями, на яких сидять молоді жінки за прямокутним довгим столом. На стіні висить полиця на кронштейнах. Спинка Віндзорського стільця визирає з-за спини дівчини на картині «Весільна сукня» (1900р.).

Наявність ванної була привілеєм. Переважно мились у тазах або сидячих ваннах. Їх робили з олова, емальованого чи оцинкованого. У 1880-х ванни та раковини виготовляли з заліза; вони були з олова, білої жести, кераміки чи фаянсу. У 1860-х з'явилися водонагрівальні колонки, які нагрівались газом, коксом або нафтою. У 1890-х з'явився душ. У 1895 р. у каталозі “Young s Marten, Merchants and Manufacturers” представлена ванна з водонагрівальною колонкою “Куїн” [1, с.118].

Висновки. Аналіз інтер'єрів у живописі Вікторіанської епохи показав, що Вікторіанський стиль поєднує у собі стилі: готика, бідермаєр, індійський, китайський, японський, класицизм, ампір, бароко, рококо. Кожен з цих стилів мав суттєвий вплив на конструктивний, декоративний та орнаментальний характер стилю.

Меблі Вікторіанської епохи відрізняються масивністю форм, їх декоруванням, функціональністю та використанням матеріалів. Меблі були переважно темних відтінків, але також існували білі та кольорові. Столи застелені скатертинами, килимами, обшитими по контуру тасьмою, бахромою. Використовувалося накладання килима на килим. Вітальні були переповнені етажерками, шифоньерами, консолями, столиками різної конфігурації. Інтер'єр насичений орнаментами, скульптурами та різьбленням.

Список літератури:

1. Чернов Светозар. Бейкер-стрит и окрестности / Светозар Чернов. – М.: Форум, 2007. – 350 с.
2. Седых Е.В. Проблемы синтеза искусства в истории и теории литературы и искусства / Е.В. Седых. – СПб. : Общество «Знание» Санкт-Петербурга и Ленинградской области, 2010.-228 с.
3. Пикард Лайза Викторианский Лондон / Лайза Пикард. – М.: Ольги Морозовой, 2011.-513 с.
4. Кэлоуэй Стефан Элементы стиля : энциклопедия архитектурных деталей / Стефан Кэлоуэй. – М. : Мagma, 2011.-592 с.
5. Кес Д. Стили мебели /Д. Кес. – М. : В. Шевчук, 2008.-268 с.
6. Куоти Екатерина. Суеврия Викторианской Англии / Екатерина Куоти, Наталия Харса. — М-СПб. : Москва – Санкт-Петербург Центрполиграф Русская тройка –СПб, 2012. — 474 с.
7. Соболев Н.Н. Стили в мебели / Н.Н. Соболев. – М. : В. Шевчук, 2003. — 348 с.
8. Арт-Диво-<http://дизайнвашегодома.pf/victorian.html>